

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

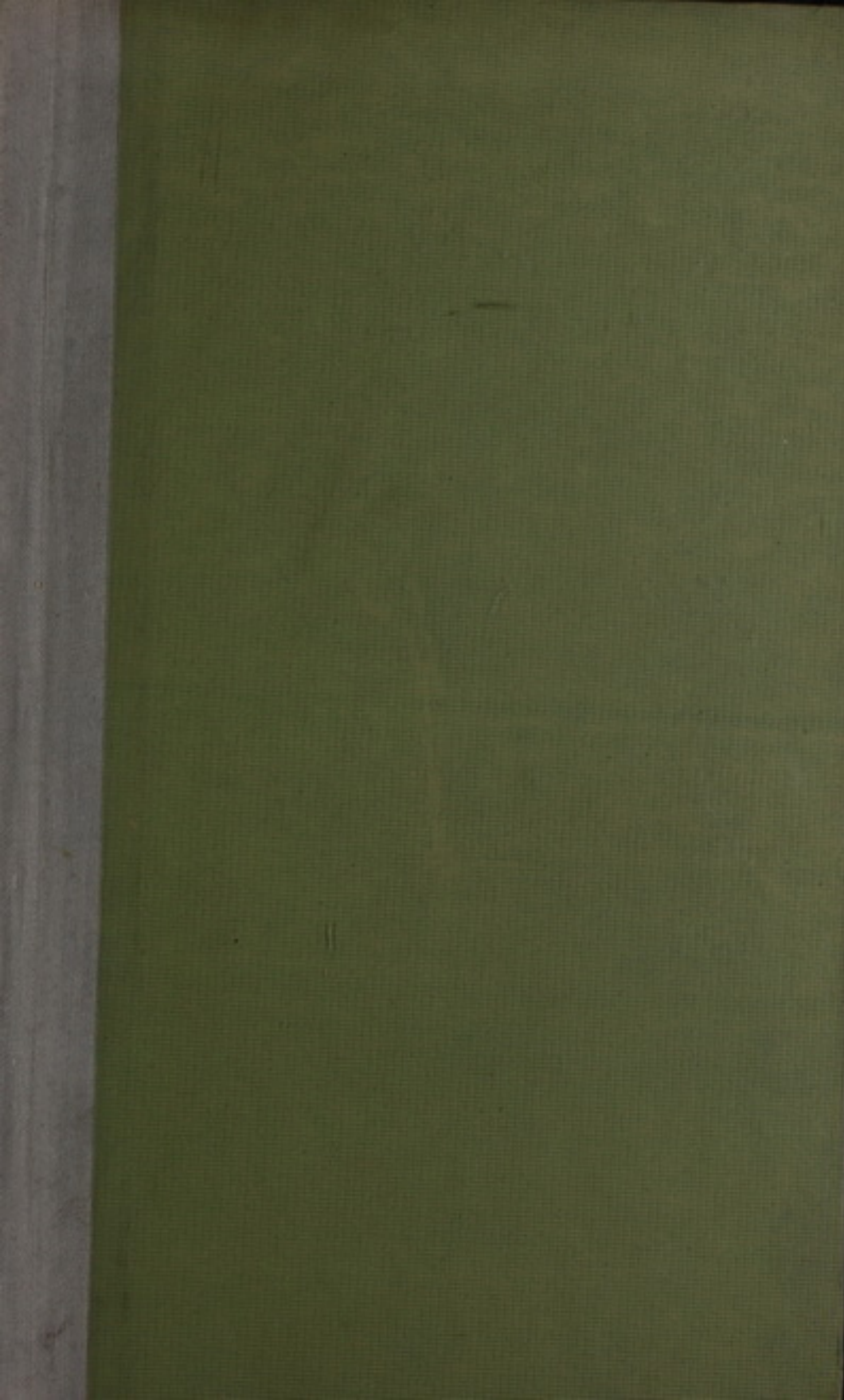
Դու կարող ես.

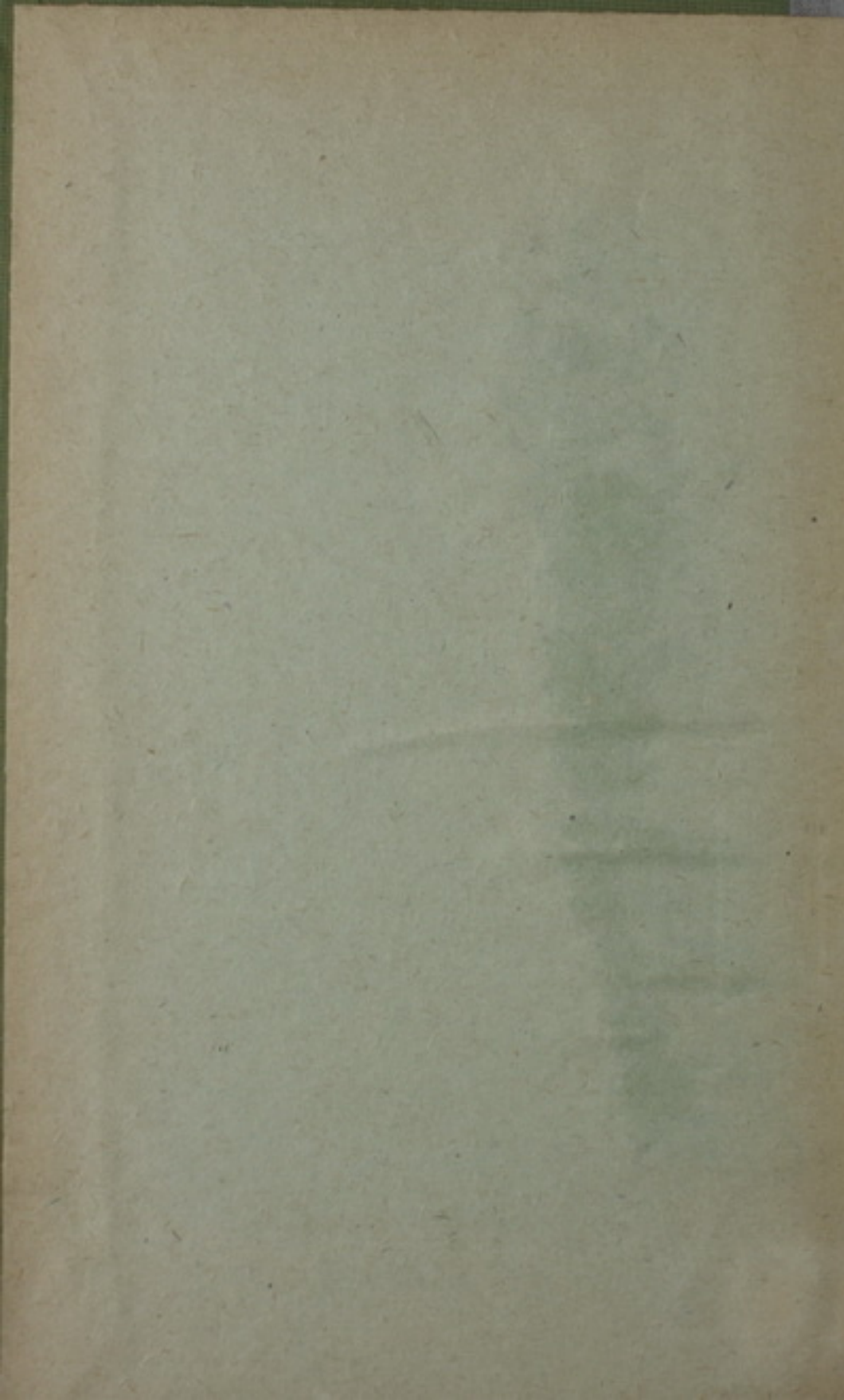
ստանձնել և տարածել նյութը ցանկացած մեդիայով կամ կրիչով
մեղմելով կամ օգտագործել անկա նյութը՝ անդձնելու համար նորը

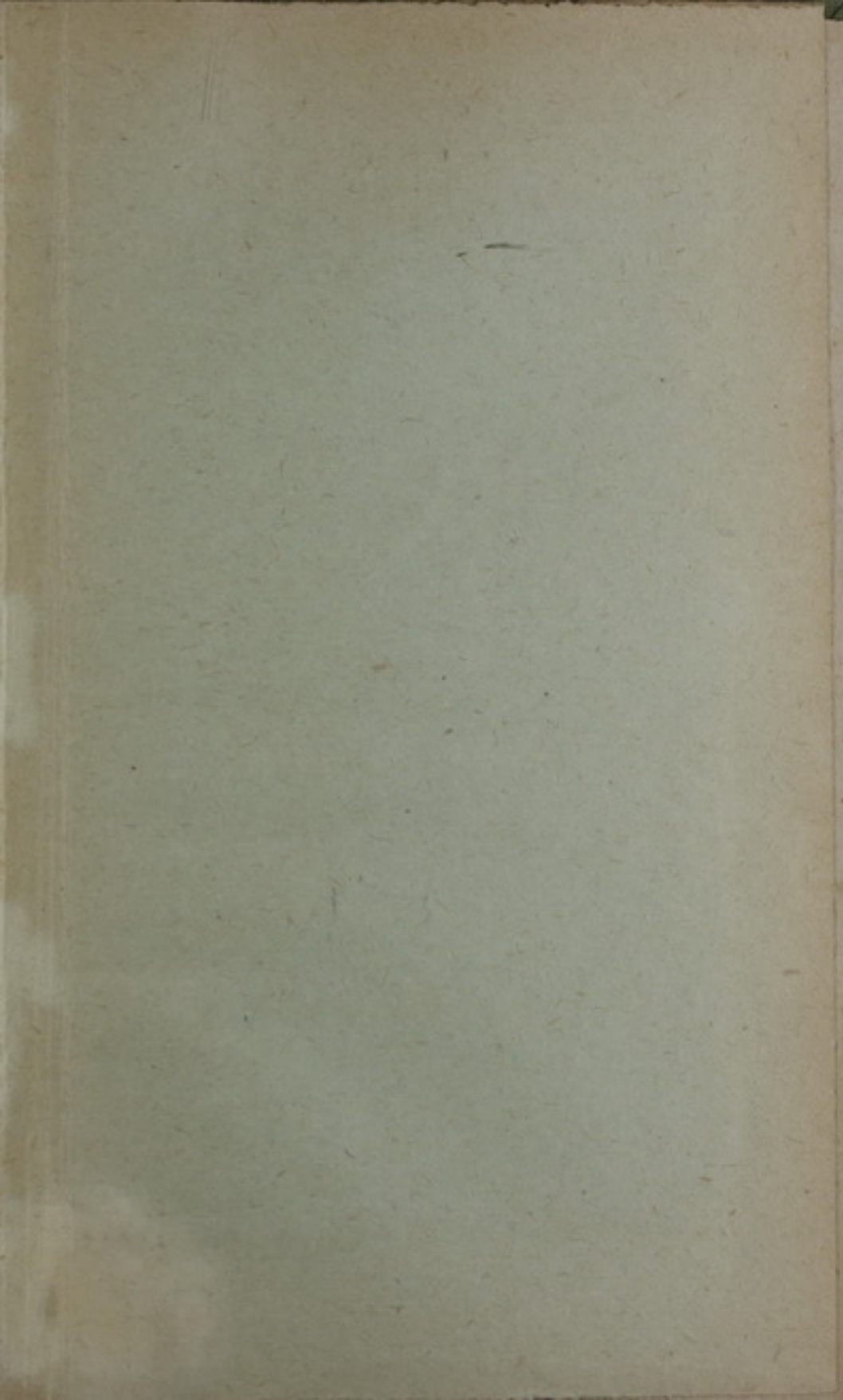
You are free to:

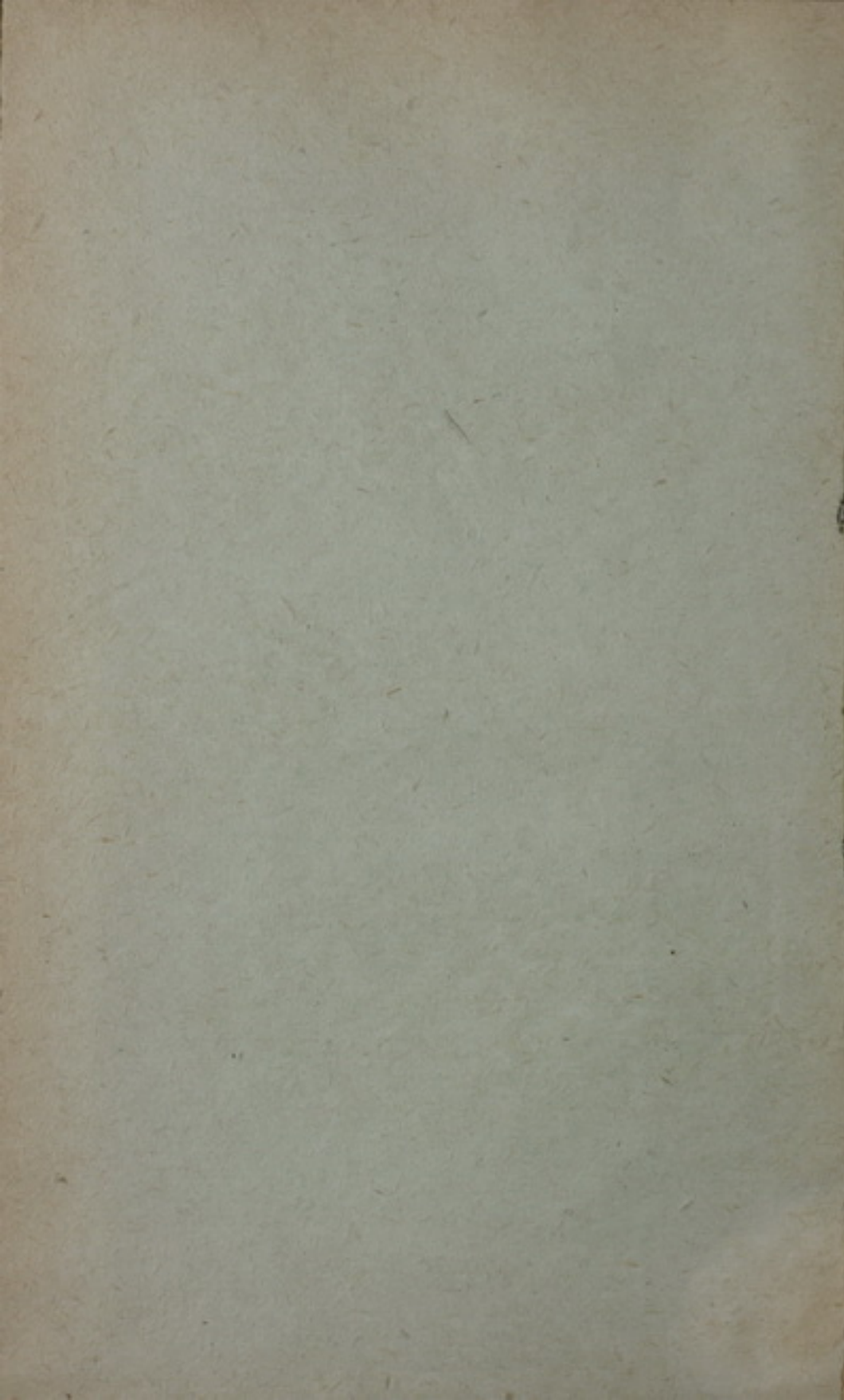
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

82

ՄԵՐՊ ՊԱՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ)

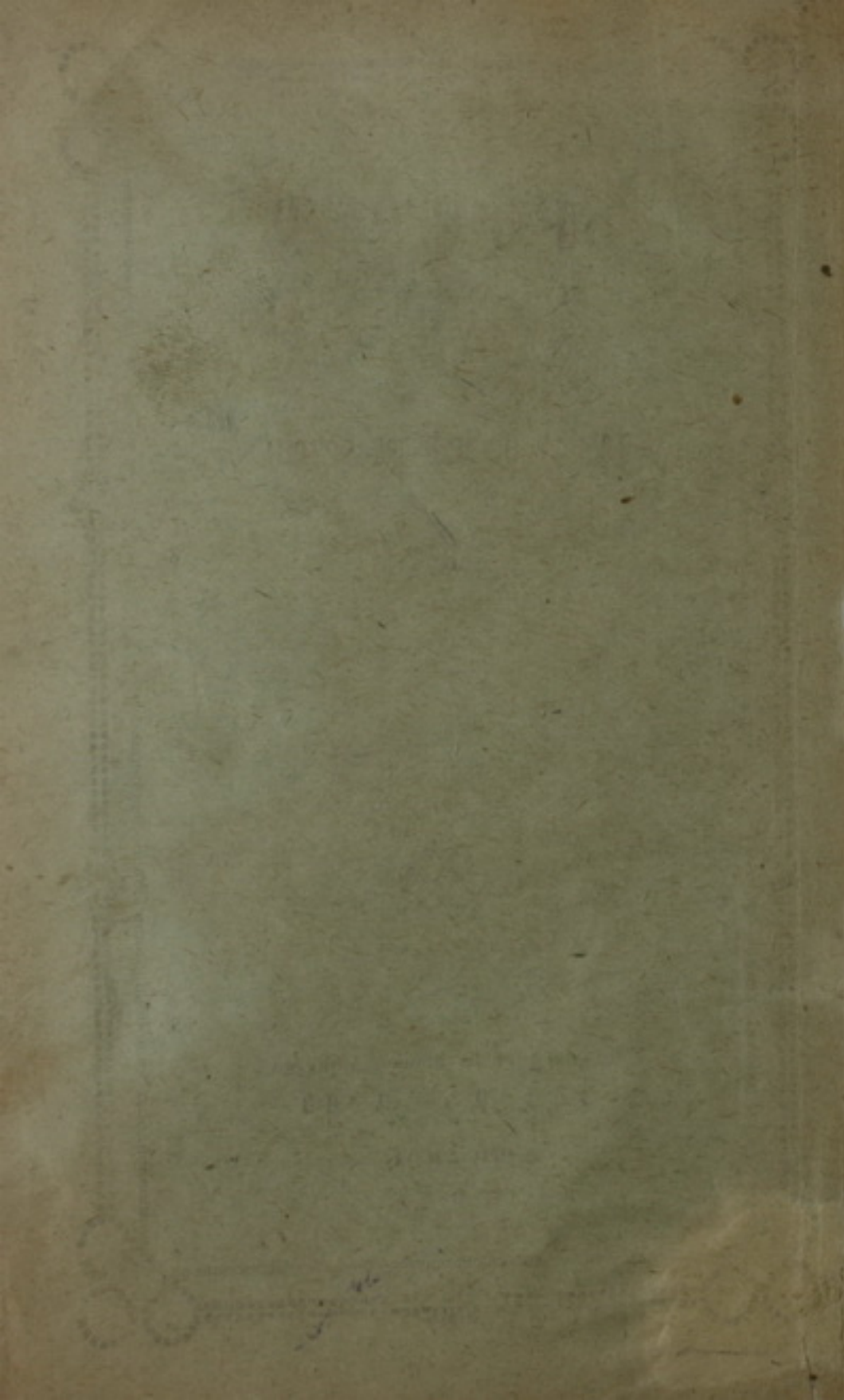
ԱՆԳԼԻԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ՝ Վ. Զ.

Յայտագրութիւն եւ հրատարակութիւն
ՏՊԱՐԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Գ. Ա. ՀԻՐԷ

1923

8
U-43

ՍԵՐՊ ՊԱՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

A
II
41746

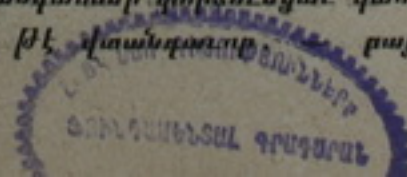
(ԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ՝ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ)

(ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ ԱՆԳԼԻՔԵՐԵՆԵ)

Մենք ենեկրոյի մօայլ ու ժայռուտ անտառեն-
րուն կողերուն վրայ բացուած օձապտուղտ նեղ ճամ-
բաներէն կը քալէր Վասիլի, Սերպ պատանի գինուորր,
քանի մը օրէ ի վեր: Սաստիկ ցուրտ կ'ընէր և ձիւնը
առտտօրէն և անընդհատ կը տեղար, անցքի հետքերը
չարունակ ծածկելով, ինչ որ կը դժուարացնէր պա-
տանին քայլերը: Մուրա հոգմը սաստկօրէն կը խա-
րազանէր հէգ պատանին ցուրտէն ուռած այտերը:
Անօթութիւնն ու յոգնութիւնը սպառած քամած էին
զայն, երբեմն կանգ առնելով շունչ մը կը քաշէր,
շուրջը կը դիտէր, կը չափէր անսահման արհաւիրքի
բնութեան, և վտանգին ահագնութիւնէն սարսափա-
հար՝ կը յամառէր շարունակել իր ճամբան: Ստուգա-
պէս չէր գիտեր թէ՛ քանի օր կ'ընէր որ քանակին
հետ հայրենիքի սահմաններէն խոյս տուած, յետոյ
կորսնցուցած զայն, կը քալէր, առանց որոշ բան
մը գիտնալու երթալիք վայրի մասին, Կօյիկին բաց-
ուած քներէն դուրս ինկած մասները արիւնոտած ըլ-
լալով դժուար կը քալէր: Եւ սակայն կը քալէր:

Անշուշտ, այս դժնդակ պայմաններուն անկարելի
էր երկար տոկալ, և անխուսափելիօրէն անիկա անձ-
նատուր պիտի ըլլար տխուր ճակատագրի մը:

Շատ անգամներ փորձուեցաւ կանգ առնելու, —
ինչ փոյթ թէ՛ վտանգաւոր, բայց աներեւոյթ

ձեռք մը ուսերէն վեր կը բռնէր զինք և կը ստիպէր քալելու :

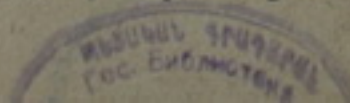
Վերջապէս դժբախտ վայրկեանը չուշացաւ . այլ եւս ո՛չ մէկ ուժ կրնար քալելու ստիպել զինք . և Վասիլի նախ կամաց մը կ'ընցաւ և յետոյ տմբողջ հասակով գետին փռուեցաւ . անկենդան զիակի մը պէս , սրտին խորերէն հառաչ մը արձակելով :

Վասիլի , իր այս զիջին մէջ քանի մը վայրկեան մնալէ ետք , նստելու ճիգ մը ըրաւ . բայց անյաջող : Յետոյ յիշողութիւնը արթնցնել փորձեց , և սկսաւ մատնեբուն վրայ հաշուել՝ համկնալու համար թէ քանի՞ օր կ'ընէր որ բերանը բան չէր զրած . — երեք օր , չորս օր , չարաթ մը : Չկրցաւ որոշ եզրակացութեան մը գալ : Հազար ու մէկ տեսիլներ՝ անկապ ու չփոթ՝ իր յիշողութեան կը ներկայանային : Յոգնութիւնը և մանաւանդ յուսահատութիւնը բարոյապէս ընկճած էին զինք : Ա՛յ անկարելի էր ոտքի ելլել , հոտ մնալու մեռնելու զատապարտուած էր ինք : Այդ օրերուն ամէն մարդ իր գլուխն հոգալու անձնասիրութենէն տարուած էր , և ինք բանակէն մղոններով հեռու կը գտնուէր : Տխուր մտածումներ , որոնք ենթական աւելի լացնելու կը մղէին քան տրամաբանելու : Եւ հէ՛ք պատանին սկսաւ հեկեկալ :

Ու ձիւնը կը տեղա՛ր , կը բրդանա՛ր՝ խեղճ պատանին իր սպիտակ սաւանին մէջ ծրարելու փութկոտութեամբ : Ու հո՛ղմը , վո՛ւ վո՛ւ , կարծես , չիջող կեանքի մը սուգը կը մահերգէր : Ու Վասիլի , հիմա , աչքերը գոց , կը մրափէր :

Որքա՞ն մնաց իր այդ զիրքին մէջ : Բայց Վասիլի ուժգին ցնցումով մը երբ աչքերը բացաւ , զգաց որ ամէն յոյս կորած էր իրեն համար :

Եւ ինչպէս ամէն յուսահատ ու անզօր մարդ , թշուառ պատանին սկսաւ զառանցել , իրեն սիրելի

ու հաճելի բոլոր դէմքերն ու դէպքերը վերլուծելով :

Այսպէս, նախ բանակի կեսնքը յիշեց՝ երբ դեռ հայրենիքի սահմանները կը պաշտպանէին, ուր խոշոր խարոյկներու շուրջ բոլորուած՝ կ'երգէին, հէքեաթներ կը պատմէին իրարու, կատակներ կ'ընէին, Յետոյ յիշեց և նոյն իսկ տեսնել կարծեց իրենց տունը, պարտէզները, ծառերը, արօտատեղիները, այգիները, այգեկուտքը, գինիի կարասները, բոլո՛րը : Տեսաւ նաեւ մայրը՝ կերակուր եփելու զբաղած, ու նաեւ երկու քոյրերը՝ որոնք «Գոսովայի կոյսը» կ'երգէին...

Յանկարծ սթափեցաւ, չորսդին նայեցաւ, գլուխը ամբարձն մէջ առնելով ծանրօրէն սկսաւ մտածել, և երբ դաժան իրականութիւնը անգամ մը եւս մերկացաւ իր աչքերուն, սկսաւ դարձեալ հեկեկալ, ըսելով ինքն իրեն.

— Բայց այս ամէնքը երէ՛կ էին : Ամէն ինչ կորա՛ւ, ամէն ինչ լմացա՛ւ, և կանգուն, հաստատուն ոչի՛նչ մնաց : Գիւղեր, քաղաքներ աւերի ու աւարի մատնուեցան, և բնակիչները տառապանքին ու հալածանքին չղիմանալով մեռան : Ինքն ալ ահա կը մեռնէր...

Քանի մը ժամեր անցան այսպէս երբ՝ յանկարծ՝ երկինքէն ինկածի կամ գետնէն բուսածի պէս՝ երկու անձանօթ մարդիկ կանգ առին Վասիլիի մօտը : Ասոնք ալ հալածական բանակին բեկորներէն էին, որոնք իրենց դրօշին միանալու կ'աճապարէին, նորեկները, տեսնելով իրենց փոքրիկ զինակիցին զրուծիւնը, ուղեցին օգնել անոր :

— Բանակը շատ հեռու չէ մեզմէ, ըսին անոնք, կրնանք շուտով հասնիլ՝ եթէ քիչ մը արագ քալենք : Հարկաւ ճամբան սալիւր ալ կրնանք գտնել և փոխնի֊ փոխ կը նստինք...

Վասիլի, սակայն, լուռ մնաց, թերեւս չըմբռնելով թէ ինչ նիւթի վրայ կը խօսէին անոնք. հաւանաբար չլսեց ալ. և երբ զինուորները զինք վերցընել սկսան՝ թեւերէն բռնելով, այն ատեն սկսաւ աղերսել.

— Ինչո՞ւ անհանգիստ կ'ընէք զիս, չէ՞ք մեղքը նաք վրաս...

Յետոյ, ուշաբերելով, շարունակեց.

— Հասկցա՛յ, հասկցա՛յ... մարդասպաններ... աւազակներ... Շատ բան չունիմ... ամէնէն թանկագին բանն որ ունէի կեանքս էր, որմէ հրաժարած եմ, առէ՛ք...

Զինուորները դժուարութեամբ կրցան համոզել յուսահատ և ուշակորոյս պատանին թէ իրենք աւազակներ չեն, ընդհակառակը, իրրեւ զէնքի ընկերներ, կ'ուզեն իրենց փոքրիկ զինակիցին կեանքը փրկել անխուսափելի մահէ մը:

Վասիլի, պահ մը, զինուորներուն խօսքին ազդեցութիւնը կրելու երեւոյթն առաւ: Թողուց որ նստեցնեն զինք: Թախծութեամբ լեցուն դէմքը սեւեռած պահեց զիմացիներուն վրայ. Բանի մը անգամներ հառաչեց և արցունքի դողդոջ կաթիլներ տահեցան իսկան անոր վիրաւոր կուրծքին վրայ: Բայց, յանկարծ, ըմբոստացաւ.

— Հիմա կ'ըմբռնեմ թէ ո՛վ էք դուք և ինչ կ'ուզէք ինձմէ... Բայց ներեցէ՛ք որ ձեզի տարակարծիք ըլլամ, և եթէ թոյլ կուտաք, ծիծաղիմ ձեր միամտութեան վրայ: Վտանդի կամ մեռնելու խօսքեր կ'ընէք. լաւ: Սերպ բանակը կ'ըսէք. դա՛րձեալ լաւ: Բայց չէ՞ որ Սերպիան մեռած ըլլալով ամէն ինչ մեռած կ'ըլլայ: Եւ վաղո՞ւց մեռած եմ, դո՛ւք ալ մեռած էք, բոլո՞րս ալ մեռած ենք: Եւ, դուք, ամէ՛նքս ալ ուրուականներ ենք: զերեզմաններէն

խոյս տուած ուրուականներ... Բա՛ն մը միայն կ'ապրի. — Մա՛հը, և յետոյ սա՛ ճամբաներուն երկայնքն ինկած. դիզուած մարդոց և կենդանիներու դիակները, խորտակուած սայլերն ու լքուած թնդանօթներն են որ կ'ապրին... Քիչ յետոյ ասո՛նք ալ պիտի մեռնին, այսինքն պիտի ծածկուին թաղութն...

Յանկարծ խօսելէ դադրեցաւ. սաստիկ կը հեւար, գէ՛մքը շատագու՛նած էր։ Յուզումը շնչահեղձ բրած էր զինք. և կամաց մը երեսի վրայ գետինը՝ ձգեց ինքզինքը։

Չինուորները անմիջապէս գիրկերնու՛ն մէջ առին զայն. և եթէ իրենց յուզումն ու արցունքը կրցան զսպել, ատիկա պատանիին տաքնապն ու յուսահատութիւնը չշատցնելու համար միայն, Հերոսական ազգի մը այս բեկորները իրենց անձին ու կեանքին վրայ մտածելու առիթը չունէին. իրենք Հայրենիքին զինուորներն էին, և որովհետեւ Հայրենիքը պէտք ունէր իրենց, ամէն գնով կ'ուզէին ապրի՛լ՝ ապրեցընելու համար նուիրական հոգը Սերպիոյ՝ զոր թշնամիներու ճնշումին տակ թողած հեռացած էին։ Վասիլի իրենց փոքրիկ մէկ զինակիցն էր և անկարելի էր զայն հոտ թողուլ. ատիկա վատութիւն պիտի ըլլար.

— Ընկե՛ր, սկսան թախանձել կրկին. երբ պատանիին յուզումը քիչ մը նուազած էր, այս կողմերը վայրի զազաններ շատ կան, յետոյ կան աւազակներ, որոնք կրնան քեզ յօշոտել կամ սպաննել. մեզի հետ եկուր և մենք նոյն իսկ մեր ուսերուն վրայ կը տանիք զքեզ, անհոգ եղիր...

Եւ որպէսզի Վասիլիի զգացումներուն մօտենան, թռթռուն ձայնով մը յարեցին.

— Բանակը մեզի՛ կը սպասէ, Սերպ հալածական բանակը, և անիկա մեզի պէ՛տք ունի, պէտք է երթանք մեր պա՛րտքը կատարելու...

— Ի՞նչ, միթէ հատ մը երկուք աւելի ապրեցնելով Սերպ բանակը փրկած կ'ըլլաք, յանկարծ լռութիւնը խզեց Վասիլի, արգահատական շեշտով մը. բնա՛ւ... Թողուցէ՛ք զիս հոս որ մեռնիմ, և թող վայրի գազանները յօշոտեն զիս, և թո՛ղ մայր մը աւելի գտնուի իր զաւկին մահը ողբացող: Երբ Սերպիան կ'ողբայ, կը մեռնի, Ի՛նչ կ'արժէ իմ ապրիլս, մօր մը ողբը... Օ՛հ, հեռացէ՛ք, հեռացէ՛ք հոսկէ և զիս մինա՛կ թողուցէ՛ք...

Զինուորները յուսահատելու տրամադրութիւն ցոյց չտուին սակայն, և թախանձանօք պնդեցին իրենց խօսքերուն վրայ:

— Ըսի՛ ձեզի որ հեռանաք հոսկէ, պատասխանեց Վասիլի, բարկացած, մինչ զուք զեռ կը յամսօրիք ձեր աղուչութեան վրայ: Կ'երեւի մահը կը սարսափեցնէ զձեզ, ասիկա վատութիւն է: Ըսկատագրական մահ մըն է մերինը, այսօր ե՛ս, վաղն ալ զուք պիտի մեռնիք, խուսափում չի կա՛յ, Աստուծոյ կարգադրութիւնն է ասիկա...

Զինուորները տեսնելով որ անկարելի էր պատանին համոզել, և մանաւանդ տեսնելով որ իրենց պնդումներով անոր յամառութիւնը կ'արծարծէին, որոշեցին ալ միասին մեկնելու խօսք չրնել, խորհելով թէ՛ կրնայ ըլլալ որ տղան առանձին մնալով ինքնամփոփուի և ճամբան շարունակէ: Այս վերջին մտաժողովը սիրտ տուաւ իրենց, և ծռեցան համբուրեցին պատանին ու մեկնեցան:

Վասիլի, իր ընկերներուն մեկնելէն վերջ, ա'լ ունէ
չարժուժ չըրաւ և եղած տեղը մնաց մինչև յաջորդ
առտուն՝ գրեթէ քուրտուկն զգայազիրկէ, իր առոյգ
կազմը դեռ կը պայքարէր ընտելեան հարուածնե-
րուն դէմ: Գիշերուան անդորր քունը բարեբար ազ-
գեցութիւն մը գործած էր սակայն անոր ֆիզիքականին
վրայ և յուզումը դադրած էր: Զեռքերուն և ոտքե-
րուն մատները չօշափեց. սառած էին: Մարմնական
զօրաւոր շարժումներ ըրաւ: Յետոյ մտարերելով նա-
խորդ օրուան զինուորները, անոնց չհետեւելուն հա-
մար զղջաց: Բայց դեռ կրնար գործած սխալը դար-
մանել: Վերցուց գետինը ձգած հրացանն ու փամփըշ-
տակալները, և երբ կը պատրաստուէր մեկնելու,
նկատեց որ ալպանական տարազ հագած 7-8 զինուած
մարդիկ դէպի իր կողմը կը քալէին: Մեքենականօրէն
հրացանը վար առաւ ուսէն և ինքնազաշտպանութեան
պատրաստուեցաւ: Պարզ էր որ եկողները աւազակներ
էին: Նախ մտածեց կրակել, բայց տօրկա ո'չ միայն
վտանգաւոր էր, այլ մանաւանդ անհրաժեշտ ուժն ու
կորովը կը պակսէր իրեն, և իր դահիճին սպասող դա-
տապարտեալի մը համակերպութեամբ, անչարժ մնաց:

Աւազակները մօտենալով իրեն, նախ զինաթափ
ըրին զինք, յետոյ անոր փոքրիկ խնայողութիւնը գրգա-
նեցին, զգեստին տոկունութիւնը քննեցին, և ձեռքերը
ետին կապելէ ետք՝ քանի մը քայլ անդին նստեցան:

Աւազակներու այս խումբին կ'ընկերանար դե-
ռատի աղջիկ մը: Գոյնզգոյն լաչակով մը խնամով
պահած էր ան իր գլխուն ոսկեգոյն առատ մազերը, և
մինչև սրունքները երկարող և նրբօրէն ասեղնազօր-
ծըւած չըջագեհատին մէջէն՝ վայրի ծաղիկի մը տպա-
ւորութիւնը կը թողուր անոր դէմքը: Վարդ այտեր

ու չրթներ ունէր ան՝ նկարելի քան համբուրելի, սխրալի աղուորութիւն մը՝ որ երբեք քաղքենի նըրբամարմին ու փափկասուն աղջիկներու տրուած ըլլայ...

Յանքա, — այսպէս կը կոչուէր Ալպանուհին. — մինչ իր ընկերները քանի մը քայլ անդին նստած կը խօսակցէին. ուշադիր կը դիտէր կալանաւորը՝ խորունկ տրդահատած քով մը։ Վասիլի, իր կարգին, թէպէտ ո՛չ Ալպանուհին համարձակութեամբը, բնդ-հակառակը աւելի երկչոտ. — թէ մի՞ գուցէ անխոհմութեամբ ա՛յլ աւելի վտանգէ իր փափուկ կացութիւնը, — նոյնպէս կը դիտէր Ալպանուհին. և նոյն իսկ անոնց ակնարկները քանի մը անդամներ իրարու հանդիպեցան՝ խռովիչ տղաւորութեամբ։ Յանքայի բարի և մանաւանդ զթոտ ակնարկները, սակայն, պատասխին սիրտ կռտային՝ մտածել տալով թէ այդքան չնորոյժ ու բարութիւնով օժտուած էակ մը չէր կրնար չար ըլլալ, մանաւանդ իր վիճակին ենթարկուած մէկու մը հանդէպ։

Յանքա, յանկարծ, աւազակներուն դառնալով, ազազակեց։

— Ի՞նչ կեցեր էք հոտ, գործերնիդ չի լմնցնէ՞ք...

Աւազակները, Յանքայի այս խօսքերը գործի սկսելու հրաւէր մը ընդունելով, յրենցմէ երկուքը Վասիլիի ձեռնակապերը պնդացուցին. երրորդ մը՝ իր սուրը կայծ-քարի մը վրայ սկսաւ սրել, և երբ նախնական գործողութիւնները լրացուցած կը պատրաստուէին մահացու հարուածն իջեցնելու պատանին գլխուն, Յանքա, ճիշդ մը արձակելով, մէկ ոտուամով մարդասպաններուն և կալանաւորին մէջտեղը եկաւ կանգնեցաւ, և ձեռքերը օդին մէջ ճօճելով՝ կտրուկ շեշտով մը պոռաց առաջիններուն երեսին.

— Կեցէ՛ք, դուք անոր ո՛չ իսկ մազին մէկ թե-
լին պիտի չղպիք. ևս անոր հետ պէտա՛ (*) ունիմ...

Աւագակները, այս անակնկալ միջամտութենէն
յանկարծակիի եկած, հտ-հտ ընկրկեցան, մինչ Յան-
քա, Վասիլիի ձեռնակապերը զանակի հարուածով մը
կտրելէ ետք, դառնալով պատանիին քսաւ.

— Կը փափաքիմ որ ինծի հիւր ըլլաս այս գի-
շեր...

Վասիլի, սակայն, ալլայլած, լուռ մնաց, ո՛չ իսկ
կրցաւ շնորհակալութիւն յայտնել իր ազատարարու-
հիին:

Աղպանուհին, տռանց սպասելու Վասիլիի պա-
տասխանին, անոր ձեռքէն բռնելով, սկսան քալել:

Հագիւ քանի մը քայլ յառաջացած, Յանքա երբ
նկատեց որ պատանին քալելու դժուարութիւն կը
կրէր, առանց տատամսելու՝ իր թեւը տուաւ և թո-
ղուց որ ան իր վրայ կռթնի քալած ատեն: Յանքա
անընդհատ կը խօսէր իր լիզուով, որմէ պատանին
թերեւս ոչինչ պիտի հասկնար. եթէ բառերուն հետեւող
մարմնական շարժումները չըլլային: Այսպէս, Յանքա
կը հասկցնէր թէ իր հայրը՝ գիւղին գլխաւորն և ամե-
նահարուստը՝ մեռած ըլլալով, ինք միակ ժառան-
գորդն էր. թէ ինք շատ երիտասարդներ տեսած և
ճանչցած էր թէպէտ, բայց ատոնցմէ ո՛չ մէկը իրեն
հաճելի չէր թուած. թէ Վասիլի միակ տղան էր որուն
կը համակրէր, և եթէ Վասիլի հաւանէր ամուսնանալ
իրեն հետ, թէ՛ իր և թէ՛ իր հարստութեան տէրը կըր-
նար դառնալ, և ըն. և ըն.:

Վասիլի մեծաւ մասամբ ժպիտով կը պատասխա-
նէր Յանքայի ըսածներուն. բայց երբ այս վերջինը
ամուսնութեան առաջարկն ըրաւ, մեղմութեամբ

(*) Նուիրական ուխտ:

հասկցուց որ ինք քրիստոնեայ, իսկ Պանքա մահմէտական ըլլալով, անկարելի էր ամուսնանալ: Պանքա, սակայն, ո՛չ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնէր այլադաւանութեան մէջ...

Մէկ ժամ այս կարգի խօսակցութիւնէ ետք՝ զիւղ հասան: Պանքա, կանգ առնելով իրենց տան դրան առջեւ, ձեռքով նշան ըրաւ իրենց հետեւող աւագակներուն որ հեռանան, և իր հիւրը դռնէն ներս առաջնորդեց:

Տան ճիշդ կեդրոնը խոշոր խարոյկ մը կը վառէր: Պանքա իր հիւրը նստեցուց ակոսակի մը վրայ՝ խարոյկին մօտը, և կօշիկները հանելով՝ զոյգ մը նոր գուլպաներ հագցուց: Եւ որովհետեւ կերակուրը դեռ պատրաստ չէր, խոշոր ամանով մը կաթ, կարագ և քանի մը շերտ հաց հրամցուց անոր, ինչ որ պատանին առանց շնորհակալութիւն յայտնելու, սկսաւ ուտել,— այնքա՛ն սոված էր խեղճ տղան: Վասիլի թէպէտ ետքէն ուղեց սրբազրել իր այս սխալը, բայց Պանքա ժպիտով մը հասկցուց որ ինք ո՛չ իսկ նկատած էր այդ պարագան:

Պանքայի մայրը՝ որքան ալ ազատ թողած էր իր աղջիկը, և երբեք դէմ չէր գացած անոր ցանկութիւններուն, մանաւանդ ամուսնոյն մահէն ետքը, բայց այդ իրիկուան հիւրին ներկայութիւնը վրդաւած էր զինք: Մերթ ընդ մերթ խուսափող ակնարկներ կը պտտցնէր անի աղջկան վրայ՝ իր վրդովուժմի ծածկելու զօրաւոր ճիգով մը:

Պանքա, նշմարելով մօրը անհանգիստ շարժումները, քանի մը բառերով պատմեց անոր եղելութիւնը:

Յետոյ, մայր ու աղջիկ սկսան սեղանը պատրաստել, և հրաւիրեցին պատանին որ տեղ գրաւէ սեղանին շուրջ: Ապուր, խորոված հաւ, փիլաւ և առատ

գինի կար: Յանքա ուտելիքներուն համեղ ու պարարտ մասերը Վասիլիի պնակին մէջ կը լեցնէր և անոր գինիի բաժակը չէր թողուր որ դատարկ մնար. աւելի կ'ըսպտասարկէր ան քան կը մասնակցէր սեղանին: Անհուն հրճուանք կը զգար ան՝ գինիի և ջերմութեան ազդեցութենէն պատանիին շառագունած դէմքը զիտելով: Միտքը կը բերէր անոր դեռ քանի մը ժամ առաջուան վիճակը, դալուկ դէմքը, մահուան ու կեանքի միջեւ անոր տարուբերումները եւն և չն: Աշխարհի ամէնէն բախտաւոր և երջանիկ ազգիկը կը նկատէր ինքզինքը՝ մտածելով որ կեանք մը փրկած ըլլալու հպարտութեան հետ՝ սրտին ցանկացած տղան ձեռք կ'անցընէր...

Ինչպէս ամէն երեւոյթ իր հակադիր կողմերն ունի, այնպէս ալ Յանքա: Վայրկեաններ եղաւ որ ցաւազին տպաւորութիւններ ունեցաւ, իր դատարկ սրտին մէջ յանկարծական վառուող լոյսը անհանգիստ կ'ընէր զինքը, ինքզինքը պատրաստ չէր զգար զիմազրաւելու այդ քան երջանկութեան, և անոր սիրտը նոր որսացուած թռչունի մը սրտին պէս կը բարախէր:

Վասիլի, սակայն, բոլորովին անգիտակից՝ գեղջուկ աղջկան վրայ իր անձին թողած տպաւորութեան և ներշնչումներուն, մեծ ախարժակով կ'ուտէր և գինիի բաժակները վրայ վրայի կը դատարկէր:

Ճաշը աւարտելէն քիչ ետքը, Յանքայի մայրը իր սենեակը քաշուեցաւ:

Յանքա, կրակարանին մօտ անկողին մը յարդարելով, հրաւիրեց պատանին հանգտտանալու: Վասիլի, սակայն, քուն չունէր, և գինով ըլլալով, սկսաւ հայրենասիրական երգեր երգել: Յետոյ, դադրեցաւ երգելէ և սկսաւ խոկալ՝ յուրօրէն ընկողմանած անկողնին վրայ:

Յանքա, որ Վասիլիի անկողինն ստորստը թեւին վրայ կռթնած կը հետեւէր անոր հոգեզան փոփախութիւններուն և դիմայեղութիւններուն, լռելեայն հաղորդուելով անոր զգացումներուն հետ, հիմա ինքն ալ կը խոկար, աչքերը գետնին յառած:

Ի՞նչ բանի վրայ կը խոկային անոնք. — թերեւս իրենք ալ որոշապէս ոչինչ գիտէին: Բայց պարզ էր որ երկուքին ալ սիրան ու հոգին փոթորկող զգացումները միեւնոյնն էին:

Այս դրութեան մէջ պահ մը մտային անոնք՝ առանց երբեք մէկ կամ միւս կողմէն լռութիւնը խզելու փորձ մը կատարելու:

Գուցէ ընդերկար խակային անոնք՝ եթէ դիպումս մը չի գար միջամտելու և խզելու իրենց լռութիւնը: Կայծ մը, կրտկարանէն ցատկելով, Յանքայի չրջազգեստին վրայ կ'իյնայ: Վասիլի, վայրկենապէս կը շտկուի և իր երկու ափերուն մէջ ուժով մը կը սեղմէ կայծը ինկած մասը Յանքայի չրջազգեստին: Յանքա կը բռնէ Վասիլիի ձեռքերը և կը... գիրկընդխառնուին, ու յետոյ կ'ապացուցանեն անոնք որ... երկտասարդ էին և տաքորիւն...

Կէս գիշերին Վասիլի խորհրդաւոր երազէ մը կ'արթննայ և քնաթաթախ աչքերը պտտցնելով սլարապութեան մէջ, կը տեսնէ ծերունի մը, ալեհեր ու պատկառազղու, հաստ փայտ մը բռնած ձեռքը, և անշարժ դիրքի մը մէջ կը խօսի իրեն՝ աղաչական և միանգամայն վճռական եղանակով:

— Վասիլի՛, զաւակս, ոտքի՛ ելիր... Ես Սերպիան եմ, Սերպիոյ ոգին, և Սերպիայէն կուգամ...

Յորեկները տառապահար ժողովուրդիս, իսկ գիշերները հալածական և թափառական զաւակներու կը հետեւիմ... Ուտի՛կ բրէ խօսքերուս... Դրախտանքման երկիրս անարդ թշնամիներու պիղծ ոտքերուն տակ աւեր աւերակ եղաւ, զայարագեղ զաշտերս, չէն քաղաքներս և գիւղերս ամայացան, մանկամարդ աղջիկներս և շնորհագեղ հարսներս թռնարարուեցան, և անոնց հայրերն ու մայրերը այս մեծ կսկիծին չի դիմանալով մեռա՜ն... Վասիլի՛, զաւակս, երբ ևս այսպէս սգուոր եմ, իմ յոյսս, իմ միտքարութիւնս և իմ նեցուկս միայն դուք էք, իմ կտրիճ, իմ քաջ զաւակներս են... Թո՛ղ ատ կինը հող, հիմա ատենը չէ՛ անձիդ համար ապրելու, անշուշտ օր մը կրկին պիտի դառնաս անոր, և պէ՛տք է որ դառնաս, բայց հիմա ելի՛ր և զրօշիդ միայիր...

Ծերունիին խօսքերը ուժգնօրէն ցնցեցին հէք պատանին: Հազիւ վերջ տուած իր տառապանքներուն, ահա իր դէմ կը զրուէր Տառապանքին պատգամաւորը, ի՞նչ կը պահանջէր այդ ծերունին իրմէ, ինք իր պարտականութիւնը կրցածին չափ կատարած էր, ա՛լ ընելիք բան մը չունէր, և արդէն մեռած պիտի ըլլար եթէ իր կինն ըլլալու սահմանուած այս աղջիկը չըլլար, վատւելիւն պիտի չըլլա՞ր լքել զայն ու հեռանալ, Յետոյ, հակառակ պայմաններուն վրայ սկսաւ մտածել, եթէ ծերունիին խօսքերուն հետեւէր, ատիկա պիտի նշանակէր անստղծութեան համբան բռնել դարձեալ, ուր անխուսափելի մահ մը կ'սպասէր իրեն: Ո՛չ, ինք ատանկ անխորհուրդ քայլ մը չէր կրնար առնել, եւ Վասիլի ուժով մը վերմակը երեսին քաշեց, չտեսնելու համար ծերունիին դէմքը, մենախօսելով.

— Բաւական է...

Վասիլի, վերմակը երեսին քաշելով և իր դէմքը ծածկելով ծերունիին տեսողութենէն, միամտօրէն կը կարծէր թէ ամէն բան լմնցած էր, բայց վայրկեան մը չանցած զգաց իր սխալը։ Իր մէջ նորէն ծնունդ առաւ ներքին բուռն պայքար մը։ Այո՛, եթէ անկարելի էր հայրենիքը չտրել, և եթէ անկարելի էր վրէժխնդիր չլլալ հայրենիքի թշնամիներուն հանդէպ, բայց միթէ կարելի՞ էր սա իր կողքին նիւրճող անմեղ կիներ, իր ազատարարը, ուրանալ, լքել։ Վասիլի երկար մտածելու պէտք չունեցաւ իր առաջուան որոշման յանգելու համար, այսինքն՝ հոգ մնալ։

Եւ սակայն հազիւ երկրորդ անգամ տուած այս որոշման վրայ չունչ առած, հէք պատանին դարձեալ սկսաւ խռովիլ, երկու սուրի մէջ տարուրերուի՝ առանց հաստատ և վերջնական եզրակացութեան յանգելու. և Վասիլի սկսաւ դառնօրէն արտասուել.

— Վասիլի՛, զաւա՛կս, ոտքի՛ ելիր...

Դրան սեմին վրայ կանգնած ծերունիին ձայնը յանկարծօրէն եկաւ փոցել հէք պատանին։ Մերունիին ձայնին մէջ որքան խտտութիւն՝ նոյնքան բարութիւն և գոհութեամբ կար, և Վասիլի այլեւս ուժ չունենալով պայքարելու, թիւով գերազանց ուժի մը առջեւ իր զէնքերը խոնարհեցնող զինուորի մը պէս, կամաց մը դուրս սահեցաւ անկողինէն և զգեստները հագնելով, ուղղուեցաւ դէպի դուռը։

Խանքա. որ սկիզբէն ի վեր լուռ հետեւած էր Վասիլիի մաքառումներուն, պատանիին հետեւեցաւ և երբ տեսաւ որ կը մեկնէր ան, դրան սեմին վրայ կեցաւ, և դէմքը ափերուն մէջ առնելով, հեծեծազին աղաղակեց.

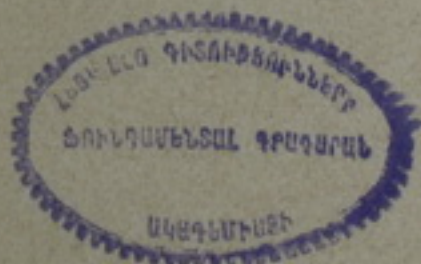
— Վասիլի՛, Վասիլի՛...

Վասիլի խելայեղօրէն ետին գարձաւ . և ձեռքերը
տարածելով դէպի Սկպանուհին . ողբագին . պատաս-
խանեց .

— Խանքա՛ , հոգի՛ս , հրեշտա՛կս . ես կ'երթամ .
պարտաւորուա՛ծ եմ երթալու . բայց օր մը . քիչ օրէն .
կրկի՛ն պիտի դառնամ քեզի . . .

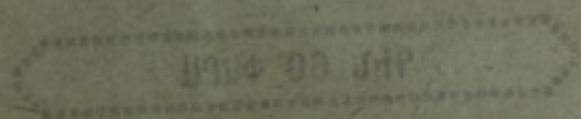
Եւ Սերպ պատանի գինուորը կ'երթար իր դրօշին
միանալու

Վ Ե Ր Ջ

A II
41746

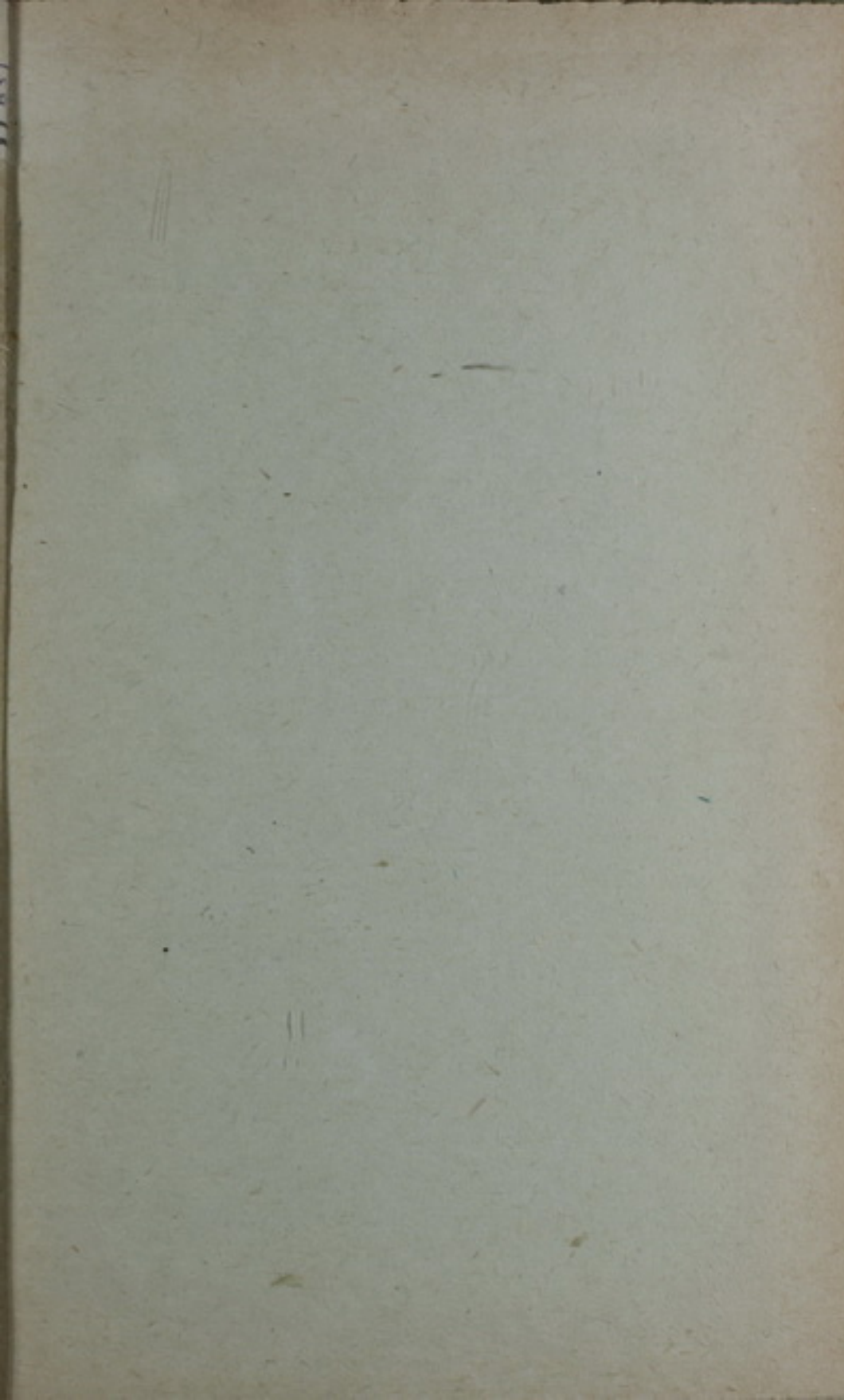
804

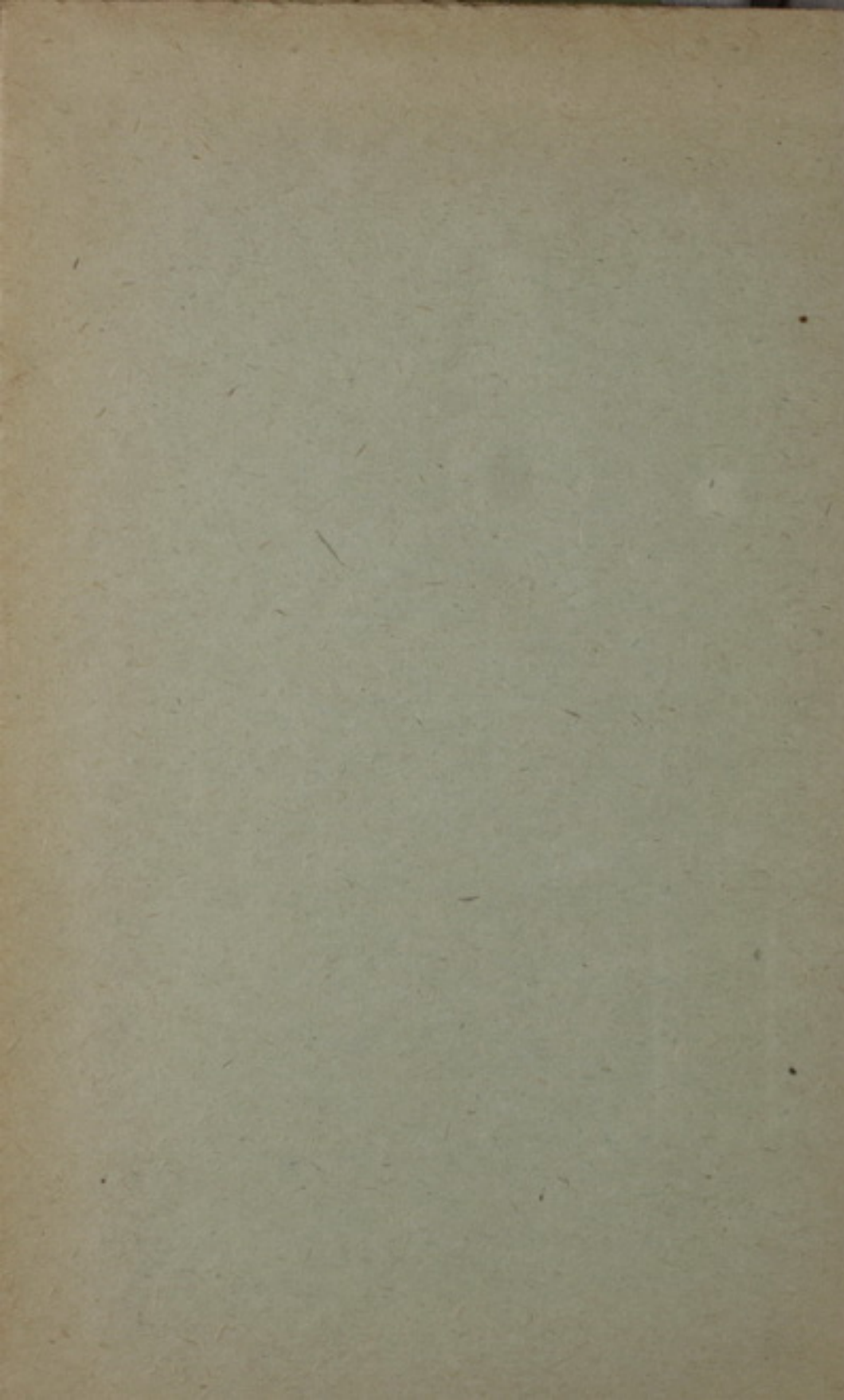

(304.)

A $\frac{\pi}{41710}$

ԳԻՆ 60 ՓԱՐԱ

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220041716

